

אדר א' התשס"ח

**ראש
יהודי**
02-6791122
www.rosh-yehudi.org

בס"ד

ניסיון להבין את חטא העגל לפרשת כי תשא

1. גיטין לו ע"ב

"דאמר עולא: עלובה כלה שזינתה בקרב חופתה. אמר רב מרי ברה דבת שמואל: מאי קרא? יעד שהמלך במסבו, נרדי נתן ריחו".

2. רש"י שם

"שזינתה בקרב חופתה - בעוד שכינה וישראל בסיני, עשו את העגל..."

טעותם של בני ישראל: מנין ארבעים היום

3. שבת פט ע"א

אמר רבי יהושע בן לוי, מאי דכתיב: "וירא העם כי בושש משה", אל תקרי בושש אלא באו שש, בשעה שעלה משה למרום אמר להן לישראל לסוף ארבעים יום בתחילת שש אני בא. לסוף ארבעים יום בא שטן וערבב את העולם, אמר להם: משה רבכם היכן הוא? אמרו לו: עלה למרום. אמר להן: באו שש ולא השגיחו עליו, מת ולא השגיחו עליו, הראה להן דמות מטונו, והיינו דאמרי ליה לאהרון "כי זה משה האיש"

4. רש"י ד"ה "כשעלה משה"

כשעלה משה להר אמר להם לסוף ארבעים יום אני בא בתוך שש שעות הם סבורים שאותו יום שעלה מן המנין הוה והוא אמר להם ארבעים יום שלמים יום וילילו עימו שהרי בזי בסיון עלה נמצא יום ארבעים בי"ז בתמוז היה, בט"ז בא שטן וערבב את העולם והראה דמות חשך ואפלה דמות ענן וערפל וערוביאי לומר ודאי מת משה שהרי באו כבר שש ולא בא, ואי אפשר לומר שלא טעו אלא ביום המעונן בין קודם חצות לאחר חצות שהרי לא ירד משה עד יום המחרת שנאמר וישכימו ממחרת"

5. שמות כ"ד י"ב-י"ד

"ויאמר ה' אל משה עלה אלי ההרה... ויעל משה אל הר הא-להים. ואל הזקנים אמר: שבו לנו בזה עד אשר נשוב עליכם, והנה אהרן וחור עמכם - מי בעל דברים יגש אלהם..."

יח ויבא משה בתוך הענן, ויעל אל-ההר; ויהי משה, בקר, ארבעים יום, וארבעים לילה.

6. שמות י"ט

ג ונמשה עלתה, אל-האלהים; וניקרא אליו יהוה, מן-ההר לאמר, כה תאמר לבית יעקב, ותגיד לבני ישראל. כ וינד יהוה על-הר סיני, אל-ראש ההר; וניקרא יהוה למשה אל-ראש ההר, ויעל משה.

7. שמות כ"ד

יז ומראה כבוד יהוה, כאש אכלת בראש ההר, לעיני בני ישראל. יח ויבא משה בתוך הענן, ויעל אל-ההר; ויהי משה, בקר, ארבעים יום, וארבעים לילה.

8. שמות כ"ג

כ הנה אנכי שלח מלאך לפניך לשמרך בדרך ולהביאך אל-המקום אשר הכנתי.

9. שמות ל"ב א'

א ויקרא העם, כי-בשש משה לךדת מן-ההר; וניקהל העם על-אהרן, ויאמרו אליו: קום עשה-לנו אלהים אשר ילכו לפנינו [אל הארץ המובטחת]-כי-זה משה האיש אשר העלנו מארץ מצרים, [ואשר הבטיח להביאנו לארץ כנען] לא ידענו מה-היה לו. ב ויאמר אלהים, אהרן, פרקו נזמי הזהב, אשר באזני נשיכם בנכים ובנתיכם; והביאו, אלי. ג ויתפרקו, כל-העם, את-נזמי הזהב, אשר באזניהם; ויביאו, אל-אהרן. ד ויקח מנדם, ויצר אותו בחרט, ויעשהו, עגל משכה; ויאמרו--אלה אלהיך ישראל. אשר העלנו מארץ מצרים.

10. שמות כ"ג

כג כי-ילך מלאכי לפניך, והביאך אל-האמרי וחסתי, והפרזי והקנעני החזי והיבסי; והכדתיו.

11. הרמב"ן על ל"ב א'

אבל הכתוב הזה הוא מפתח לדעת נכון ענין העגל ומחשבת עושו, כי בידוע שלא היו ישראל סבורים שמשה הוא האלהים, ושהוא בכחו עשה להם האותות והמופתים, ומה טעם שיאמרו כיון שהלך משה ממנו נעשה אלהים.

ועוד, כי בפירוש אמרו אלהים אשר ילכו לפנינו, לא שיהיו נותנין להם חיים בעולם הזה או בעולם הבא.

אבל היו מבקשין משה אחר, אמרו, משה שהורה לנו הדרך ממצרים ועד הנה, שהיו המסעים ע"פ ה' ביד משה (במדבר ט כג), הנה אבד ממנו. נעשה לנו משה אחר שורה הדרך לפנינו ע"פ ה' בידו. וזה טעם הזכירם משה האיש אשר העלנו, לא האל אשר העלם, כי יצטרכו לאיש אלהים:

12. שמות ל"ב

ה ויקרא אהרן, ויבן מזבח לפניו; וניקרא אהרן ויאמר, חג ליהוה מקר. ו וישכימו, ממחרת, ויעלו עלת, ויגשו שקמים; וישב העם לאכול ושתו.

13. שמות כ"ד ד'-ה'

"וישכם בבקר, ויבן מזבח תחת ההר, ושתיים עשרה מצבה לשנים עשר שבטי ישראל... ויעלו עלת, ויזבחו זבחים שלמים... ויחזו, את-האלהים, ויאכלו, וישתו."

מהותו של חטא העגל

14. יחזקאל א', כו-כח

"דמות כמראה אדם עליו מלמעלה... הוא מראה דמות כבוד ה'."

15. השוואה בין פני החיות של פרק א' לבין פני הכרובים של פרק י'

פרק א', י'- פני החיות	פרק י', י"ד- פני הכרובים
פני אדם	פני הכרוב
פני אריה	פני אדם
פני שור	פני אריה
פני נשר	פני נשר

16. יחזקאל ט', ג

"וכבוד א-לוהי ישראל נעלה מעל הכרוב אשר היה עליו אל מפתן הבית"

17. יחזקאל י', יח

"ויצא כבוד ה' מעל מפתן הבית ויעמוד על הכרובים"

18. יחזקאל י', כ

"היא החיה אשר ראיתי תחת א-לוהי ישראל בנהר כבר, ואדע כי כרובים המה"

19. שמות כ"ד, ג

"ויראו את א-לוהי ישראל, ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטהר."

20. יחזקאל א', כ"ו

"וממעל לרקיע אשר על ראשם - כמראה אבן ספיר דמות כסא."

21. אבן-עזרא כ"ד, י

"והנה כתוב ויראו את א-לוהי ישראל, ושם כתוב - היא החיה אשר ראיתי תחת א-לוהי ישראל. כי תפס דרך קצרה, כי היא תחת רקיע, גם הוא תחת הכסא, והכל תחת השם הנכבד."

ויעש שני עגלי זהב"**22. מלכים א' י"ב כ"ו-ל'**

כו ויאמר ירבעם, בָּלְבוּ: עֲתָה תָשׁוּב הַמְּמַלְכָה, לְבֵית דָּוִד. כִּז אִם-יַעֲלֶה הָעָם הַזֶּה, לַעֲשׂוֹת זִבְחִים בְּבֵית-יְהוָה בִּירוּשָׁלַם, וְיָשֵׁב לִב הָעָם הַזֶּה אֶל-אֲדֹנָיָם, אֶל-יְהוָה מִלְךְ יְהוּדָה; וְהִכְנִי, וְיָשִׁבוּ אֶל-יְהוָה מִלְךְ-יְהוּדָה. כח וַיִּנְעֹץ הַמֶּלֶךְ--וַיַּעַשׂ, שְׁנֵי עֲגָלֵי זָהָב; וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם, רַב-לֶקֶם מַעֲלוֹת יְרוּשָׁלַם--הִנֵּה אֱלֹהֵיךָ יִשְׂרָאֵל, אֲשֶׁר הֶעֱלֹךְ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. כט וַיִּשֶׂם אֶת-הָאֱחָד, בְּבֵית-אֵל; וְאֶת-הָאֱחָד, נָתַן בְּדָן. ל וַיְהִי הַדָּבָר הַזֶּה, לְחַטָּאת; וַיִּלְכְּוּ הָעָם לְפָנָי הָאֱחָד, עַד-דָּן.

חטאו של העם – ויקומו לצחק"**23. שמות ל"ב, ח**

"סרו מהר מן הדרך אשר צויתם, עשו להם עגל מסכה, וישתחוו לו ויזבחו לו, ויאמרו - אלה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים."

24. משפטים - כ"ד י"א

ויוחזו את האלהים, ויאכלו וישתו"

25. פרשת כי-תשא - ל"ב ו'

"וישב העם לאכל ושתו, ויקמו לצחק"

26. רש"י

לצחק - יש במשמע הזה גלוי עריות כמו שנאמר (בראשית לט) לצחק בי ושפיכות דמים כמו שנאמר (שמואל ב ב) יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו. אף כאן נהרג חור.

חטא דו שלבי**27. שמות ל"ב**

ו וַיִּשְׁכְּמוּ, מִמַּחֲרָת, וַיַּעֲלוּ עֵלֶת, וַיִּנְשְׂאוּ שְׁלֵמִים; וַיָּשֵׁב הָעָם לְאָכַל וּשְׁתוֹ, וַיִּקְמוּ לַצַּחֵק. {פ}

ז וַיְדַבֵּר יְהוָה, אֶל-מֹשֶׁה: לֵךְ-רַד--כִּי שַׁחַת עָמַךְ, אֲשֶׁר הַעֲלִיתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. ח סְרוּ מֵהַר, מִן-הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתֶם--עֲשׂוּ לָהֶם, עֲגֹל מִסַּכָּה; וַיִּשְׁתַּחֲוּ-לוֹ, וַיִּזְבְּחוּ-לוֹ, וַיֹּאמְרוּ, אֵלֶּה אֱלֹהֵיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלֹךְ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם.

28. שמות ל"ב י"ט

"וירא את העגל ומחלת, ויחר אף משה..."

29. הספורנו

"וירא את העגל ואת המחולות ויחר אף משה - כשראה שהיו שמחים בקלקול שעשו, כענין "כי רעתכי אז תעלוזי" (ירמיה י"א ט"ו), ובה התקצף ונואש שיוכל לתקון המעוות באופן שיחזרו לתמותם ויהיו ראויים לאותן הלוחות."

30. שמות ל"ב י"ז-י"ח

"וישמע יהושע את קול העם ברעה, ויאמר אל משה: קול מלחמה במחנה. ויאמר: אין קול ענות גבורה ואין קול ענות חלושה, קול ענות אנכי שמע"

31. ה"דבור הכפול" של הקב"ה למשה

הדיבור הראשון הוא (שמות ל"ב, ז'-ח'): :

"וידבר ה' אל משה: לך רד כי שחת עמך... סרו מהר מן הדרך אשר צויתם, עשו להם עגל מסכה..."

והדיבור השני (ל"ב, ט'-י'): :

"ויאמר ה' אל משה: ראיתי את העם הזה והנה עם קשה ערף הוא. ועתה, הניחה לי, ויחר אפי בהם ואכלם, ואעשה אותך לגוי גדול"

32. שמות ל"ב

כו וַיַּעֲמֵד מֹשֶׁה, בְּשַׁעַר הַמַּחֲנֶה, וַיֹּאמֶר, מִי לַיהוָה אֵלֵי; וַיֹּאסְפוּ אֵלָיו, כָּל-בְּנֵי לֵוִי. ... כח וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי-לֵוִי, כְּדָבַר מֹשֶׁה; וַיַּפֵּל מִן-הָעָם בְּיָוֵם הַהוּא, כִּשְׁלֹשֶׁת אַלְפֵי אִישׁ. .

ל וַיְהִי, מִמַּחֲרָת, וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-הָעָם, אַתֶּם חָטַאתֶם חֲטָאָה גְדֹלָה; וְעַתָּה אֶעֱלֶה אֶל-יְהוָה, אוֹלֵי אֶכְפְּרָה בְּעַד חַטֹּאתֵיכֶם. לא וַיָּשֵׁב מֹשֶׁה אֶל-יְהוָה, וַיֹּאמֶר: אֲנִי, חָטָא הָעָם הַזֶּה חֲטָאָה גְדֹלָה, וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם, אֱלֹהֵי זָהָב. לב וְעַתָּה, אִם-תִּשָּׂא חַטֹּאתֵיכֶם; וְאִם-אֵין--מַחְנֵי נָא, מִסַּפְרֵךְ אֲשֶׁר כָּתַבְתָּ. לג וַיֹּאמֶר יְהוָה, אֶל-מֹשֶׁה: מִי אֲשֶׁר חָטָא-לִי, אֶמְחִנּוּ מִסַּפְרֵי לֵד וְעַתָּה לֵךְ נַחֵה אֶת-הָעָם, אֶל אֲשֶׁר-דִּבַּרְתִּי לָךְ--הִנֵּה מִלֹּאכֵי, יֵלֶךְ לְפָנֶיךָ; וּבָיִים פְּקֹדֵי, וּפְקֹדֵי עֲלֵהֶם חַטֹּאתֵיכֶם. לה וַיִּגַּף יְהוָה, אֶת-הָעָם, עַל אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת-הָעֵגֶל, אֲשֶׁר עָשָׂה אַחֲרָי. ,

הסנגוריה של משה על בני ישראל על פי חז"ל**33. ברכות לב ע"א**

"ודי זהב (דברים א', א) - אמרי דבי ר' ינאי כך אמר משה לפני הקב"ה, רבש"ע! בשביל כסף וזהב שהשפעת להם לישראל עד שאמרו די, הוא גרם שיעשו את העגל...א"ר יוחנן משל לאדם אחד שהיה לו בן, הרחיצו וסכו והאכילו והשקהו ותלה לו כיס על צוארו והושיבו על פתח שלזונות, מה יעשה אותו הבן שלא יחטא?"

34. שמות רבה מ"ג/ח

"למה ה' יחרה אפך בעמך אשר הוצאת מארץ מצרים - מה ראה להזכיר כאן יציאת מצרים, אלא אמר משה, רבון העולם! מהיכן הוצאת אותם לא ממצרים, שהיו כולם עובדי טלאים?...הנחת כל העולם ולא שעבדת בניך אלא במצרים שהיו עובדין טלאים ולמדו מהם בניך ואף הם עשו עגל, לפיכך אמר אשר הוצאת מארץ מצרים, דע מהיכן הוצאת אותם."

35. פרקי דר"א

"כשקבלו ישראל את הדברות לאחר מי' יום שכחו את א-להיהם ואמרו לאהרן, המצרים היו נושאים את אלהיהם והיו משוררין ומזמרים לפניו ורואין אותו לפנייהם, עשה להו אלהים כאלהי מצרים ונראה אותו לפנינו."

בין הסבר לסניגוריה בחז"ל**36. תנחומא בהעלותך**

"קום עשה לנו אלהים, ואם לא...כשם שעמדנו על חור והרגנוהו כך אנו עושין לך אם תמנע ממנו, כיון שראה אהרן מה עשו לזקנים ולחור נתירא הרבה... ומנין שהרגו לזקנים ולחור, שכן ירמיהו מוכיח את ישראל שנאמר (ירמיהו ב', לד) 'גם בכנפך נמצאו דם נפשות אביונים נקיים לא במחותרת מצאים כי על כל אלה', מהו 'על כל אלה' בשביל ' אלה אלהיך ישראל'."

37. שמות רבה מד:א

"...וכן משה בשעה שעשו ישראל אותו מעשה עמד ולמד עליהם זכות ארבעים יום וארבעים לילה ולא נענה, אלא כיון שהזכיר את המתים מיד נענה, שנאמר זכור לאברהם ליצחק ולישראל, מה כתיב- וינחם ה' על הרעה..."

לימודי זכות על חטא העגל בדברי המפרשים**38. הכוזרי מאמר א, צז**

"העמים כולם בזמן ההוא היו עובדי תמונות...לא הסכים אז ההמון על שום תורה אם לא נקשרה בדמיונו עם תמונה מוחשת שאפשר לכוין אליה." ולכן גם בני ישראל בהעדרו של משה, "לבסוף הרגישו אחדים מהם צרך לבקש להם נעבד שיוכלו לפנות אליו ככל האומות, אך גם סלא כחו בא-להותו של מוציאם מארץ מצרים, הם בקשו רק כי יהיה אתם תמיד נעבד מוחש אליו יוכלו לרמוז מדי ספרם את נפלאות א-להיהם."

39. מלאכת מחשבת לרבי משה חפץ

"חשבו שלא יוכל א-לוה לפעול בתחתונים ולא ימשך שפע הית' עלינו אם לא באמצעות הכוכבים אשר חמרם משתתף בין רוח ה' הזך והנקי לחמרנו העכור והגס, ולא יעשה ה' דבר בנו בכבודו ובעצמו מבלי אמצעי, עד שכיוון השם יתברך באומרו ועברתי בארץ מצרים וגו' ודרשו אני ולא מלאך, להעמיק ולחזק בלב ישראל אמונה אחרת נגד מחשבת ואמונת מצרים ואל ישעו בדברי שקר..."